

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Arařtırmalar
Year: 6 - Number: 21, p. 183-200, Autumn 2022

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde Muhafaza Edilen 895, 2745 ve 3012/2 Envanter Numaralı El Yazması Eserlerin Tezyini Açından Değerlendirilmesi*

Evaluation of Writing Works with Inventory Numbers 895, 3012/2 and 2745 Stored in the Kastamonu Manuscript Library in Terms of Ornament

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1123668>

Arařtırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
31.05.2022

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
08.07.2022

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.09.2022

Asya Studies

Dr. Öğr. Üyesi Mine Dilber
Kastamonu Üniversitesi,
Güzel Sanatlar ve Tasarım
Fakültesi, Geleneksel Türk
Sanatları Bölümü
dilbermine@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0001-6000-7915>

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmektedir.

Öz

İlmi eserler arasında yer alan ve İslâm dini-tefsir tercüme ve teviller konulu el yazması eserler, İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'i anlamak ve açıklamak açısından önemli bir değere sahiptir. Bu eserler, bünyesinde barındırdığı ve asırlar öncesine dayanan bir geçmişe sahip sanat değerlerimizden kitap sanatlarının da nadide örneklerini taşıyor olması bakımından önem arz etmektedir. Gerek müellifi tarafından telif edilen gerekse müstensahi tarafından istinsahı yapılan bu nadide eserler, geçmişle günümüz arasında ilmi, kültürel ve sanatsal açıdan köprü görevi görmektedir. İlim ve sanata ilgi duyan günümüz araştırmacıları tarafından eserlerin barındığı, muhafaza edildiği ve korunduğu kütüphane, müze ve özel koleksiyonlarda yer alan el yazması eserler birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu eserler arasında yer alan ve Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde korunan 895, 2745 ve 3012/2 envanter numaralı, İslâm dini-tefsir tercüme ve teviller konulu el yazması eserler çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında sanatsal açıdan analiz edilen eserler, desen tahlili çerçevesinde motif bilgisi, üslubu, tekniği ve renkleri açısından değerlendirilmiş, aynı dönemde üretilen ya da aynı özellikleri taşıyan eserlerle karşılaştırması yapılarak eğer dönemi belliyse ait olduğu dönemi yansıtmadığı, eğer hangi tarihte üretildiği belli değilse süsleme özelliklerinden hangi döneme ait olabileceği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışma; kütüphanede yer alan, ayrıca ilgili eserlerin karşılaştırması yapılan yapıtların görselleri ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yazma Eser, Tezhip, Cilt, Ebru, Üslup

Abstract

Manuscripts on Islam, tafsir, translation and interpretation, which are among the scientific works, have an important value in terms of understanding and explaining the holy book of Islam, the Qur'an, as well as having a history dating back centuries. It is important in terms of carrying rare examples of book arts, one of our artistic values. These precious works, both copyrighted by the author and copied by the copyist, serve as a bridge between the past and the present in terms of scientific, cultural and artistic aspects. Manuscripts in museums, libraries and private collections where the works are housed, preserved and protected by today's researchers who are interested in science and art have been the subject of many studies. Manuscripts with inventory numbers 895, 2745 and 3012/2, which are among these works and preserved in the Kastamonu Manuscript Library, on the subject of Islamic religion, tafsir, translation and interpretation, constituted the subject of the study. Artifacts analyzed artistically within the scope of the study were evaluated in terms of motif information, style, technique and colors within the framework of pattern analysis, by comparing them with the works produced in the same period or having the same characteristics, if the period is certain, whether it reflects the period it belongs to, and if it is not clear on which date it was produced, ornamentation it has been tried to find out which period it may belong to. The study was supported by the visuals of the works in the library, which were also compared with the related works.

Keywords: Manuscript, Illumination, Binding, Marbling, Style

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Dilber M. (2022). Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde Muhafaza Edilen 895, 2745 ve 3012/2 Envanter Numaralı El Yazması Eserlerin Tezyini Açından Değerlendirilmesi. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 6(21), 183-200.

GİRİŞ

Hattatlar tarafından elle yazılmaları hasebiyle el yazması eser olarak ifade edilen ve dinî, ilmi, edebi konuları ihtiva eden, Kur'ân-ı Kerîm, Kur'ân-ı Kerîm'in Amme, Yasin, En'âm sûrelerini içeren cüzler, Delâilü'l-Hayrâtlar, tarikatlarla ilgili Evrâd-ı Şerifler ve Elifbalar (Gündüz, 2008), evrâd-ül üsbû'îye (haftalık dualar), (Acar, 1998) tarih, coğrafya, felsefe, riyaziyyat (matematik), fizik, kimya, tıp, botanik (Büyüklimanlı ve Akbulut, 2011: 65), İslam dini Fıkıh ve İslâm Dini-Tefsir Tercüme ve Teviller vb. konulu eserler asırlar öncesine dayanan bir geçmişe sahip olmaları ve içinde ilmi, kültürel ve sanatsal verileri barındırıyor olmaları bakımından önem arz etmektedir. Yurtiçinde ve yurtdışında birçok kütüphane, müze ve özel koleksiyonlarda korunan ve uygun şartlarda sergilenen el yazması eserler arasında yer alan ve Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde muhafaza edilen İslâm Dini-Tefsir Tercüme ve Teviller konulu, 895, 2745 ve 3012/2 envanter numaralı el yazması eserler cilt, tezhip ve ebru sanatı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamına alınan eserler arasında yer alan 37 Hk. 895 ve 37 Hk. 2745 envanter numaralı eserlerin yazarının ölüm tarihi 692/1293, 37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserin yazarının ölüm tarihi ise 945/1538 olarak kayıtlara geçmiştir. 37 Hk. 895 ve 37 Hk. 2745 envanter numaralı eserler aynı ada sahiptir ve iki eserin de müellifi aynı kişidir. Fakat farklı özelliklere sahip iki ayrı eserden oluşmaktadır. Çalışmaya konu olan 3 eserin de müstensihî, telif ve intinsah tarihiyle ilgili bilgi mevcut değildir (Yazmalar, 2010). 37 Hk. 895 ve 37 Hk. 2745 envanter numaralı eserlerin telifinin 13. yüzyılın ikinci yarısında, 37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserin telifinin ise 16. yüzyılın ilk yarısında ya da 15. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı düşünülebilir. 37 Hk. 895 ve 37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserlerin ebru, cilt ve tezhip numuneleri, 37 Hk. 2745 envanter numaralı eserin ise tezhip ve cilt numunesi bulunmaktadır.

37 Hk. 895 ve 37 Hk. 2745 envanter numaralı eserlerin adı Envârü't Tenzil ve Esrârü't-Te'vil, yazarın adı 37 Hk. 895 envanter numaralı eser kaydında Kâdî el-Beyzâvî Nâsır ed-dîn Ebû Abd-Allah Muhammed b. Ömer (öl. 692/1293), 37 Hk. 2745 envanter numaralı eser kaydında Nâsır ed-dîn Ebû Sa'id Abd-Allâh b. Ömer el-Kâdî el Beyzâvî (öl. 692/1293) olarak geçmektedir (Yazmalar, 2010). Şiraz kadilkudatlığı yaptığı için "Kadi" ve "Kâdilkudât" diye de tanınan (Yavuz, 1992:100) ve 589/1189 tarihinde Şîrâz yakınlarındaki Beyzâ kasabasında doğan (Bayram, 2019: 385), Tâceddin es-Sübki'nin, künyesini Abdullah bin Muhammed bin Ali Ebû'l-Hayr el-Kâdî Nâsiruddin el-Beyzâvî şeklinde zikrettiği Beyzâvî, ders aldığı hocası Muhammed bin Muhammed el-Kütahtâî'den çok etkilenmiş ve Envârü't Tenzil ve Esrârü't-Te'vil adlı eserini hocasının isteği üzerine kaleme almıştır (Aykaç, 2016: 389). Çalışmaya konu olan ve Envârü't Tenzil ve Esrârü't-Te'vil adlı eser üzerinde 255 civarında şerh ve hâşiyeye yapılacak kadar takdir görmüş, defalarca basılmıştır.

37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserin adı Hâşiyeye alâ Envârî't-Tenzil ve Esrârî't-Te'vil ve yazarın adı Sa'dî Çelebî Sa'd-Allâh b. İsâ Kastamônî (öl. 945/1538)'dir (Yazmalar, 2010). Kastamonu Daday'da doğan, zengin bir kütüphaneye sahip ve güçlü hafızası sayesinde okuduğu bütün ilimleri aklında tutan Sa'dî Çelebî Sa'd-Allâh b. İsâ Kastamônî, en önemli eserleri arasında kaynaklarda Hâşiyeye 'ala Tefsîri'l Beyzâvî (el-Fevâidü'l-behiyye) olarak geçen, Hud ve Nas sureleri arasına hâşiyeye yazdığı bilinen ve çalışmaya konu olan 37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserini 5 Cemâziyelevvel 944'te (10 Ekim 1537) tamamlamıştır (İpşirli ve Demir, 2008: 404-405).

Çalışma kapsamında kitap sanatları (cilt, tezhip, ebru) açısından analiz edilen eserlerin telif ve istinsah tarihleri belli değildir. 3 eserinde sadece müellifi bilinmektedir. Eserlerin sanatkârlarına dair de bir veriye ulaşılamamıştır. Eserler içerisinde muhafaza ettikleri cilt, tezhip ve ebru süslemelerinin desen tahlili çerçevesinde motif, renk, teknik ve üslupsal özellikleri bakımından analiz edilerek hangi döneme ait oldukları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Tezyini sanatlarımızda oluşturulan tasarımlarda kullanılan stilize, yarı stilize, natüralist ve barok-rokoko üslubunda, bitkisel, hayvansal ve geometrik olarak düzenlenen motifler, sanat eseri üretimi bağlamında büyük önem arz etmektedir. Doğadaki rengi, biçimi, ahengi kendi iç dünyasında yorumlayan ve dönüştüren sanatçı, kültürel değerler çerçevesinde ve sanatsal kaygı neticesinde geçmişten günümüze değin gerek yaşanan mekânı gerekse kullanılan eşyaları güzelleştirme çabası içerisinde olmuştur. El yazmaları, halı, kilim, çanak-çömlek, kıyafet, takılar, ahşap, cam, mimari eserler ve madeni eşyalar gibi birçok alanda motifler kullanılarak süsleme numuneleri ortaya konmuştur. Kültürel sembolik anlamlar taşıyan motifler bölgesel olarak çeşitlilik göstermektedir. Müzikte bir eseri oluşturan notalar misali tezyinatta motiflerle oluşturulan her tasarım da bir melodi fısıldar adeta ruhumuza. Dolayısıyla motifler sanatsal yapıyı oluşturan önemli yapıtaşlarıdır. Çalışma kapsamında analiz edilen el yazması eserlerde

mevcut olan süslemelerin de motifler temelinde oluşturulmuş olması, bahsi geçen durumu açıklar mahiyettedir.

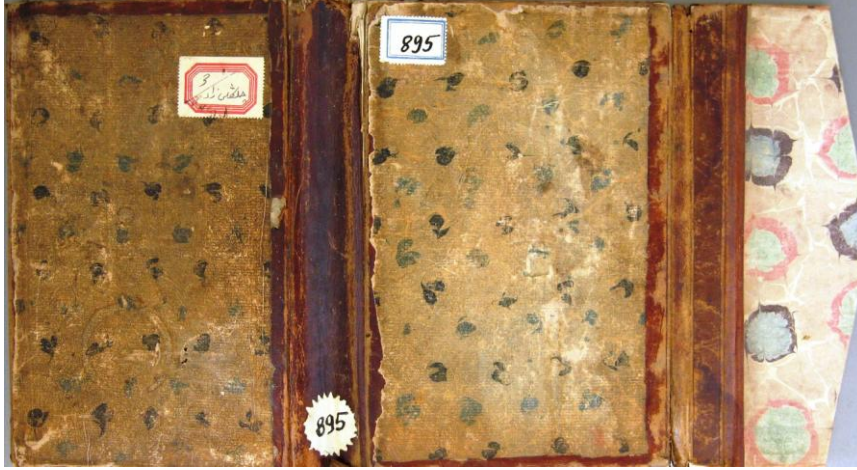
BULGULAR VE YORUM

37 HK. 895 Envanter Numaralı El Yazması Eserin Tezyini Açısından Değerlendirilmesi

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde muhafaza edilen, adı Envârü't Tenzil ve Esrârü't-Te'vil, müellifi Kâdî el-Beyzâvî Nâsır ed-dîn Ebû Abd-Allah Muhammed b. Ömer (öl. 692/1293), konusu İslâm Dini-Tefsir Tercüme ve Teviller, dili Arapça, ölçüsü 247x165-185x100 mm. sayfa sayısı 281, satır sayısı 27, hattı nesih, kâğıt türü abadî olan ve 37 Hk. 895 envanter numarasına kayıtlı el yazması eserin müstensihî, telif ve istinsah tarihi ile ilgili bilgi mevcut değildir (Yazmalar, 2010).

37 Hk. 895 envanter numaralı eser, sertabı, sırtı ve kenarları kahverengi deriyle kaplanmış, kapak ve mıklep yüzeylerinde ise hardal sarısı ve somon rengi zemin üzerine siyah, mavi, türkuaz ve kırmızıyla yapılan hatip ebrusunun uygulandığı ve kısmi yerlerde farklı renkte deri, kapak ve mıklep yüzeylerinde ise kâğıt ebru tatbikinden dolayı çarkuşe cilt özelliğini yansıtan bir kap içerisinde olduğu görülmektedir (Görsel 1).

Görsel 1: 37 Hk. 895 Envanter Numaralı El Yazması Eserin Cildi (Alt Kapak, Üst Kapak, Mıklep)

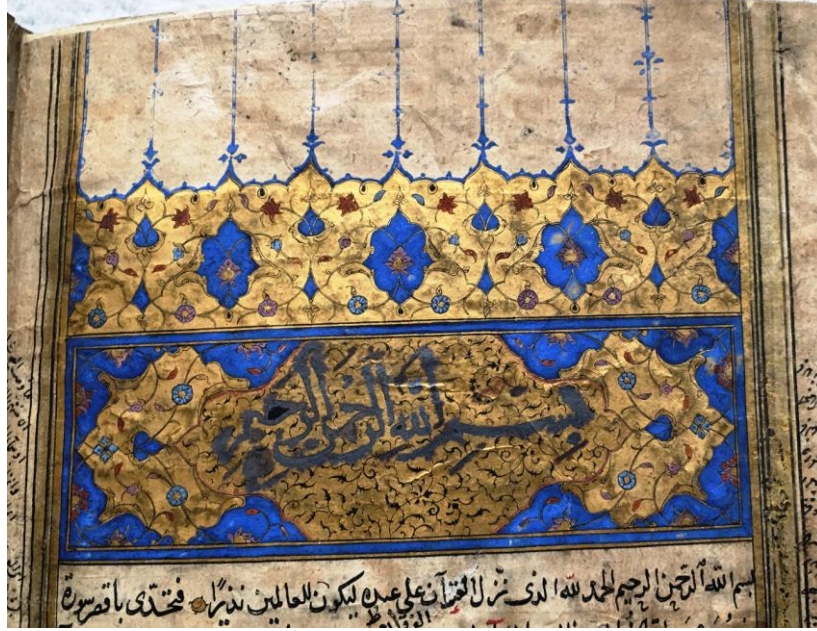

37 Hk. 895 envanter numaralı el yazması eserin 1b sayfasında başlık (unvan) tezhibi yer almaktadır (Görsel 2). Başlık (unvan) tezhibi başlık alanı ve bu alanın üst tarafına yapılmış dikdörtgen ikkil olarak tasarlanan süsleme alanı ve tıglardan oluşmakla birlikte bu süsleme alanları altın ve kobalt maviyle renklendirilen aynı zamanda kâğıt renginde bırakılan cetvel ve kuzularla çevrelenmiştir.

Bu alanda başlık kısmının zemini altınla sıvanmış, üzerine griye yakın renkte mürekkeple Arapça besmele yazısı yazılmıştır. Yazının kenarlarına siyahla sınır çizgisi (tezhipte tahrir olarak ifade edilmektedir) çizilmiştir. Eserin nemli ortamda bulunmasından ötürü veya yazı kısmının direkt ıslanması neticesinde mürekkepte dağılmalar meydana gelmiştir. Başlık alanında, yazının arkasından devam eden ve bu alanın tamamına tasarlanan siyahla çift tahrir tekniğiyle yapılmış, gonca motifli, basit ve açık hançer yaprağından oluşan serbest formda tasarlanmış bir süsleme mevcuttur. Başlık alanının sınırı ve bu alanın dışında kalan kısımda altın zeminli ayırma rumi motifli, ortabağ ve dendanlarla sınırlandırılıp pafta alanları oluşturulmuştur. Ayırma rumi motifli ile oluşturulan pafta alanlarının zemini ve ortabağ motifinin zemini kobalt maviyle boyanmış, diğer kısımlarda ise altın sıvama yapılmıştır. Altın ve kobalt mavi zeminli bu alanlara yapılan süslemede; altın, eflatun, mavi ve sülyenle renklendirilen farklı formlarda tasarlanmış hatayi, penç ve gonca motifinin yanısıra sarmal dallar ve basit yapraklardan oluşan 1/4 oranında bir tasarım görülmektedir. Başlık alanı tezhibinin üst kısmında yer alan dikdörtgen ikkil süsleme alanında ise yine ayırma rumi ve ortabağ motifinin görüldüğü kobalt mavi zeminli pafta alanları oluşturulmuş, bu alanların dışında kalan alan ise altınla sıvanmıştır. Bu iki alana eflatun mavi, altın ve sülyenle renklendirilen hatayi, penç ve gonca motifleriyle sarmal dallar ve basit yapraklardan oluşan, simetrik süsleme yapılmıştır. Dikdörtgen ikkil süsleme, altın ve kobalt maviyle renklendirilen dendanlarla sınırlandırılmış, yine kobalt maviyle boyanan ve çift tahrir tekniğiyle yapılmış gonca motifinden oluşan tıglarla sonlandırılmıştır.

Başlık (unvan) tezhibinin metin alanında altın zeminli salyangoz motifinden oluşan nokta (durak) süslemesi yapılmıştır. Bazı cümle sonlarına altın zeminli sadece yuvarlak formdan oluşan duraklar uygulanmıştır.

Görsel 2: El Yazması Eserin 1b sayfasında Yer Alan Başlık (Unvan) Tezhibi

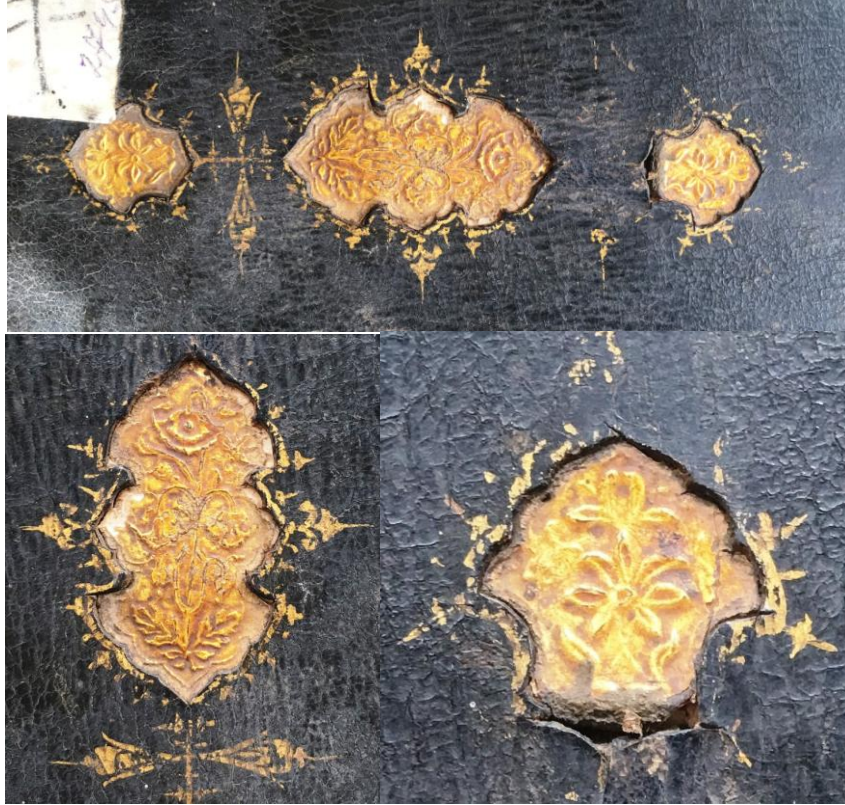
37 Hk. 2745 Envanter Numaralı El Yazması Eserin Tezyini Açısından Değerlendirilmesi

37 Hk. 2745 envanter numaralı el yazması eserin adı Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil, müellifi Nâsır ed-dîn Ebû Sa'id Abd-Allâh b. Ömer el-Kâdî el Beyzâvî (öl. 692/1293), konusu İslâm Dini- Tefsir Tercüme ve Teviller, dili Arapça, ölçüsü 230x145-150x85 mm. sayfa sayısı 1+616, satır sayısı 25, yazı türü sülüs, kâğıt türü ise abadîdir (Yazmalar, 2010). 37 Hk. 2745 envanter numaralı el yazması eserin tek yüzüne uygulanan ve siyah deri yüzeyine merkezi olarak yerleştirilen şemse formu içerisine altın zeminli, tek dal üzerinde kurgulanmış ve aynı daldan aşağı sarkan başka dallar ve küpe çiçeğini andıran açmış ve gonca formunda bir şukufe süslemesi uygulanmıştır. Şemse süslemesinin her iki ucuna da yerleştirilen salbeklerin içine ise basit yapraklar ve gonca motifinden oluşan 1/2 oranında kurgulanan, altın zeminli bir süslemenin yer aldığı mahfaza (Görsel 3), (Görsel 4) görülmektedir. Yine siyah deri üzerine merkezi yerleştirilen şemse formu içerisine altın zeminli ters simetri düzeninde bulut motifi ile serbest formda tasarlanan penç, gonca motifi ve açık ve kapalı formda basit yapraklardan oluşan bir süsleme tasarlanmıştır (Görsel 5). Cildin şemse formunun iki ucunda yer alan salbek süslemeleri mahfaza yüzeyine uygulanan süslemeye yer alan salbek süslemesiyle aynıdır. Eserin mahfazası ve cildi üzerine yapılan şemse ve salbek süslemesinin arasında yer alan tiğ çizgisinin sağ ve sol tarafına altın zeminli çift tahrir tekniğiyle yapılmış tek gonca motifinden oluşan bir süsleme uygulanmıştır. Mahfaza yüzeyinin dış sınırına altın zeminli kuzular çekilmiştir. Eserin mahfazasının tek yüzünde süsleme mevcuttur. Eserin cildinin kapak yüzeyinin kenarlarına ise kahverengi deri üzerine altın zeminli, çift tahrir tekniğinin uygulandığı gonca motifi ve yapraklardan oluşan tek iplik formatında yapılan fakat aynı yönde ilerleyen iki iplik üzerine tasarlanmış bir ara pervaz süslemesi mevcuttur. Cildin kapak kenarlarına altın zeminli ara suyu ve kuzular uygulanmıştır. Eserin mahfaza ve cilt süslemesinin zemini ve motifleri altınla sıvanmıştır. Bundan ötürü mülemma şemse cilt özelliğine sahiptir. Eserin iç kapağında ise açık kahverengi deri üzerine (Görsel 6) merkezi olarak yerleştirilen altın zeminli dendanlarla sınırlandırılmış şemse formu içerisine yine altınla renklendirilen ve 1/4 oranında tasarlanan ayırma rumi ve gonca motifinin yanısıra yaprak ve dallardan oluşan bir düzenleme uygulanmıştır. Şemse süslemesinin iki ucuna eserin mahfazası ve cildi üzerinde uygulanan ve altın zeminli çift tahrir tekniğinde yapılmış aynı formdan oluşan gonca motifi yapılmıştır. Eserin iç kapak yüzeyinin kenarları altın zeminli kuzularla çevrelenmiştir.

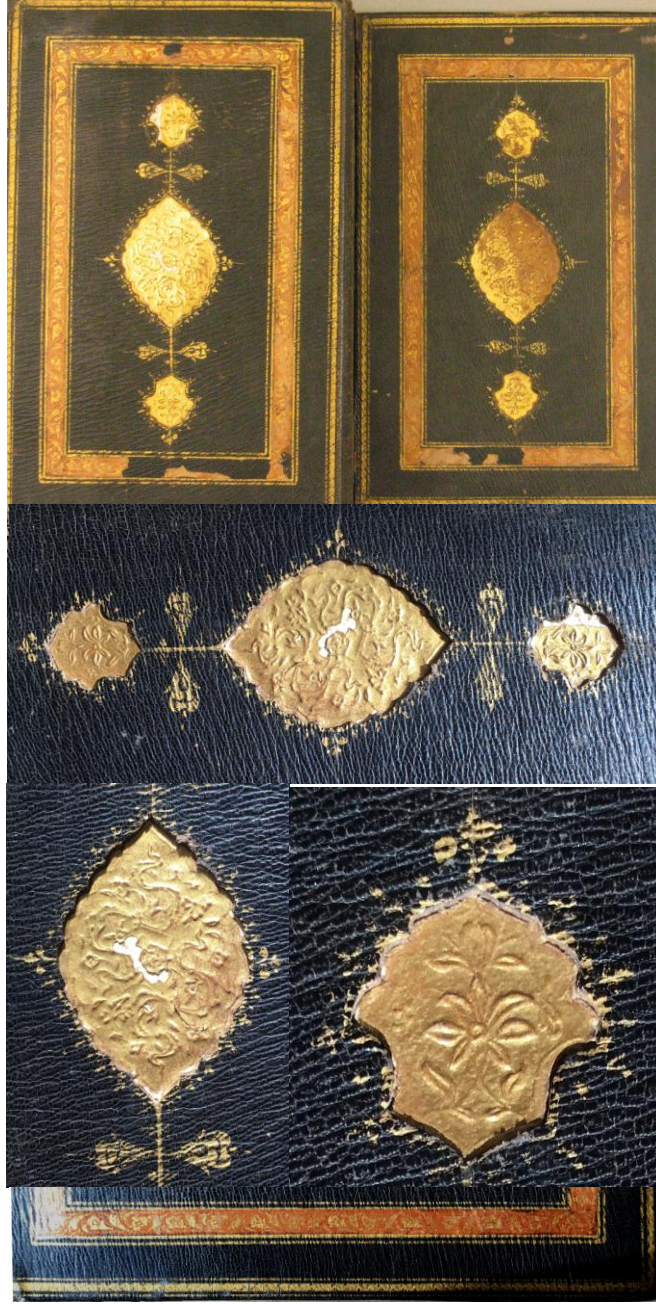
Görsel 3: 37 Hk. 2745 Envanter Numaralı El Yazması Eserin Mahfazasının Süslemesi

Görsel 4: El Yazması Eserin Mahfazasının Şemse ve Salbek Süslemesi Detay

Görsel 5: 37 Hk. 2745 Envanter Numaralı El Yazması Eserin Cildi, Şemse, Salbek ve Ara Pervaz (Bordür) Süslemesi Detay

37 Hk. 2745 envanter numaralı eserin 1b sayfasında başlık (unvan) tezhibi yer almaktadır (Görsel 6). Başlık tezhibi altın ve kırmızı zeminli cetvel ve kuzularla çevrelenmiştir. Başlık tezhibi, başlık alanı, ara suyu, ara pervaz ile dikdörtgen ikkil ve kubbeli formun birarada kullanıldığı mürekkep biçime sahip, taç tezhibi alanı ve tığlardan oluşmaktadır. Taç tezhibi ve başlık alanı tezhibi zemini altınla boyanan ve üzerine siyah mürekkep ve kırmızıyla renklendirilen kitabeli zencereğin yapıldığı ara pervaz alanıyla çevrelenmiştir. Ara pervazın her iki tarafına ise beyaz ve mavi zemin üzerine siyah ve beyazla “+”, “-” işaretlerinin yapıldığı ara suları uygulanmıştır. Başlık alanı ve dışında kalan alan beyaz zemin üzerine siyahla “+”, “-” işaretlerinin yapıldığı iplik formunda tasarlanmış ara sularıyla sınırlandırılmış ve pafta alanları oluşturmuştur. Yazı alanında bulunan başlık yazısı, altın zemin üzerine beyazla yazılmış (doldurulmuş), kenarları ise siyahla tahrirlenmiştir. Harflerin boşluk zeminlerinin bazı kısımları siyahla

boyanmış, başlık yazısının etrafına ise siyahla gonca ve penç motifinden oluşan serbest formda çift tahrir tekniğiyle yapılan bir süsleme yapılmıştır. Başlık alanının arasuyu ile oluşturulan mavi zeminli pafta alanlarına, altın zeminli ayırma rumi, beyaz, sarı ve turuncuyla renklendirilen penç ve gonca motifleri ile altın zeminli sarmal dallar ve basit yapraklardan oluşan simetrik tararlanmış süslemeler uygulanmıştır. Altın zeminli pafta alanlarına yarım olarak tasarlanan süslemede ise altın zemin üzerine sınırları açık maviyle boyanmış, merkezi ise kırmızıyla renklendirilen rumi motifleri ve bu motifin merkezine yerleştirilen ve bu alanın dışına taşan yeşil renkli rumi motifleri uygulanmıştır. Pafta alanlarının orta bölümünde ise altın zemin üzerine beyaz sülyen ve maviyle boyanan penç motifleri ile sülyen, mürdüm ve küf yeşili ile renklendirilen 1/2 simetrik tasarlanmış ayırma rumi motifleri ve ortabağdan oluşan bir süsleme yer almaktadır. Ortabağ motifinin zemini siyahtır. Başlık alanı tezhibine yer yer iğne perdahı tekniği uygulanmıştır. Başlık alanı tezhibinin köşelerine uygulanan süslemede ters yönde ilerleyen iki gonca motifleri gözlemlenmektedir. Bu durumun ise Kara Memi üslubunda yer alan kuralsız düzeni yansıttığı düşünülmektedir.

Unvan sayfası tezhibi dikdörtgen ikkil ve kubbeli formun bir arada kullanıldığı mürekkep şeklinde tasarlanmıştır (Görsel 6). Kubbe formunda tasarlanan taç alanında altınla renklendirilen ayırma rumi motifleriyle pafta alanları oluşturulmuş, paftaların iç zemini kobalt mavi, dışında kalan alan ise altınla sıvanmıştır. 1/2 simetrik tasarlanmış süsleme altın, yeşil, mor, mavi, beyaz ve sarıyla renklendirilen penç, gonca ve hatayi motifleri ile birlikte sarmal dallar, basit ve açık formda tasarlanmış yapraklardan oluşmaktadır. Rumi motifleri üzerine kırmızıyla gölgelendirme tekniği uygulanmıştır. Taç tezhibi, mor, altın ve siyahla renklendirilen dendanlarla sınırlandırılmıştır. Kubbe formunda tasarlanmış taç tezhibinin arka kısmında yer alan ikkil formlu süsleme ise altın zeminli ve kâğıt renginde bırakılan cetvel ve kuzularla sınırlandırılmıştır. Bu alana beyaz renkte dendan ve altın zeminli ayırma rumi ve ortabağ motifleriyle pafta alanları oluşturulmuş, bu pafta alanlarının zemini altın, siyah ve kırmızıyla renklendirilmiştir. İkkil formundaki süslemede altın, sarı, beyaz ve morla boyanan penç ve gonca motifleri ile sarmal dallar, basit ve açık formda tasarlanan yapraklardan oluşan bir tasarım mevcuttur. Başlık tezhibi lacivertle renklendirilen ve çift tahrir tekniğiyle yapılan penç motifleri ve noktalarla oluşan tığ süslemeleriyle sonlandırılmıştır.

Görsel 6: 37 Hk. 2745 Envanter Numaralı El Yazması Eserin 1b Sayfasında Yer Alan Başlık Tezhibi

37 HK. 3012/2 Envanter Numaralı El Yazması Eserin Tezyini Açısından Değerlendirilmesi

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde muhafaza edilen, adı Hâşiye alâ Envârî't-Tenzîl ve Esrârî't-Te'vîl, müellifi Sa'di Çelebî Sa'd-Allâh b. İsmâ Kastamônî (öl. 945/1538) konusu İslâm Dini-Tefsir Tercüme ve Teviller, dili Arapça, ölçüsü 278x150-200x90 mm. sayfa sayısı 3b-365, satır sayısı 33, hattı sülüs, kâğıt türü abadî olan ve 37 Hk. 3012/2 envanter numarasına kayıtlı el yazması eserin müstensihisi,

teelif ve istinsah tarihi ile ilgili bilgi mevcut değildir. Eserin envanter kayıtlarından 3a varağında bazı Arapça kayıtlardan başka Şems-i Tebrizi'den Farsça bir manzumenin olduğu, birçok sahife kenarlarında notlar bulunduğu, eserin Hud sugörselden başlayarak Nas sugörselin sonuna kadar devam ettiği, eserin 692/1292-93 de ölen Nasırad-din abu Sa'id Abdallah b. Omar al-Baydavinin Anvar at Tanzil ve Asrar at-Tavil adlı eserine haşiye olduğu bilgisine ulaşılmıştır (Yazmalar, 2010).

37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eser, alt kapak, üst kapak ve mıklebinden oluşan ve siyah renkli deriyle kaplanmış olan kapak ve mıklep yüzeyi merkez alanına dendanla sınırlandırılan şemse formunda altın zemin üzerine kırmızı deriyle yaprak kümesinden çıkan, saz yolu üslubunda tasarlanmış, penç, hatayi ve gonca motifi ile hançer yaprağı, bulut motifi ve sarmal dallardan oluşan süslemenin uygulandığı bir cilt içerisinde (Görsel 7). Kapaklardaki şemse formunun iki ucuna yapılmış ve dendanlarla sınırlandırılan salbeklerin merkezine ise tek bir hatayi motifi yerleştirilmiştir. Kapaklarda bulunan süslemelerin büyük bir bölümü hasar görmüştür ve desen kayıpları mevcuttur. Salbek süslemesinin uygulandığı alandaki deri ve altın tamamen kalkmıştır. Zemindeki hatayi motifi kalıpla yapıldığı ve zeminde yer alan siyah renkli deri üzerine izi çıktığından dolayı süslemeye dair veri elde edilebilmektedir. Fakat kapaklarda uygulanan alandaki desen kayıplarının yaşandığı zeminde tam olarak hangi motifin ne şekilde kurgulandığı anlaşılamamaktadır. Eserin cilt kapak ve mıklebinde uygulanan süsleme serbest formda sazyolu üslubuyla tasarlanmıştır. Ayrıca eserin yüzeyine tatbik edilen deri rengi ile süslemede yer alan deri rengi farklıdır. Bu tarz uygulanan ciltelere mülevven cilt adı verilmektedir. Eserin süslemesinde yer alan motifler deri renginde bırakılmış, zemini ise altınla sıvanmıştır. Bu tarz uygulamalara ise alttan ayırma şemse cilt denilmektedir. Eserin cilt süslemesi alttan ayırma mülevven şemse cilt özelliğine sahiptir.

Görsel 7: 37 Hk. 3012/2 Envanter Numaralı Eserin Cildi, Kapak ve Mıklep Süslemesi Detay

37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserin iç kapaklarında serpmeli battal ebru tarzında yapılmış ebru yan kağıdı mevcuttur (Görsel 8).

Görsel 8: Eserin İç Kapaklarına Tatbik Edilen Ebru Yan Kâğıdı

37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserin 1b varağında başlık tezhibi yer almaktadır (Görsel 9). Başlık tezhibi, başlık alanı tezhibi, taç tezhibi, ara suları ve tığ süslemesinden oluşmaktadır. Eserin tezhip alanı ve metin bölümü altın cetvelle sınırlandırılmıştır. Eserin başlık alanı tezhibi ve unvan sayfası tezhibi, kobalt mavi ve küf yeşili zeminli ve üzerine siyah, beyaz ve kırmızıyla “+”, “-” işaretleri ve geometrik şekillerin yapıldığı ara suları ve altın zeminli kuzularla çevrelenmiştir. Eserin başlık alanı tezhibinde altın zeminli ve kırmızıyla renklendirilen dendanlarla çevrelenen şemse formu ve iki ucuna salbekvari oluşturulan altın ortabağ motifleriyle başlık alanı oluşturulmuş fakat bu alana başlık yazısı yazılmamış ve boş bırakılmıştır. Başlık alanının dışında kalan alanda ise altın zeminli ortabağ motifinden çıkan ayırma rumi motifi ve yine ortabağ motifleriyle pafta alanları oluşturulmuş, rumi paftaların zemini altınla sıvanmış, ortabağ motifinin zemini ise siyahla renklendirilmiştir. Bu paftaların dışında kalan süsleme alanının zemini ise kobalt maviyle boyanmıştır. Başlık alanı tezhibi sarı, beyaz, kırmızı, küf yeşili, pembe, yavruağzı ve sülyenle renklendirilen değişik formlarda tasarlanmış penç ve gonca motifinin yanısıra basit yaprak ve sarmal dallardan oluşan 1/4 simetrik tasarlanmış bir süslemeden oluşmaktadır. Başlık alanının üst kısmına tasarlanmış olan ve kubbe formunda oluşturulmuş taç tezhibi altın ve kobalt maviyle renklendirilen dendanlarla sınırlandırılmıştır. Taç tezhibi altın zeminli ayırma rumi motifinden oluşan paftalara ayrılmış, bu pafta alanlarının dışı ise kobalt maviyle boyanmıştır. Taç tezhibi, sarı, pembe, sülyen, altın, küf yeşili ve beyazla yavruağzı arası bir renkle boyanan çeşitli formlarda kurgulanmış penç ve hatayı motifleriyle birlikte sarmal dallar ve basit yaprakların kullanıldığı 1/2 simetrik tasarlanmış bir süslemeden oluşmaktadır. Başlık (unvan) tezhibi kobalt maviyle renklendirilen ve çift tahrir tekniğinin uygulandığı hatayı, penç ve gonca motifleriyle noktalar ve yapraklardan oluşan 6 adet tığ süslemesiyle sonlandırılmıştır.

Görsel 9: Eserin 1b Varağında Yer Alan Başlık (Unvan) Tezhibi

DEĞERLENDİRME, KARŞILAŞTIRMA VE SONUÇ

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde yer alan 37 Hk. 895, 37 Hk. 2745 ve 37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserler, cilt, tezhip ve ebru sanatı açısından değerlendirilmiştir. Eserlerde mevcut olan cilt örneklerinde kullanılan motifler, penç, hatayi, gonca ve bulut motifleriyle, açık ve kapalı formda tasarlanmış hançer yaprağı, sarmal dallar ve basit yapraklardır. Ayrıca hatip ebrusu adı verilen teknikle üretilen ebru cilt üzerine yürek ve yaprak motifleri uygulanmıştır. Ciltler alttan ayırma şemseli mülemma ve mülevven cilt, aynı zamanda hatip ebru ve ciharkuşe (Çarkuşe) ebrulu cilt özelliklerini yansıtmaktadır. Dönem olarak 16. yüzyıl ve 18. yüzyılı temsil etmektedirler.

37 Hk. 895, 37 Hk. 2745 ve 37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserlerde yer alan tezhip süslemelerinde kullanılan motifler, farklı formlarda tasarlanmış penç, hatayi ve gonca motifleriyle, ayırma rumi, salyangoz, ortabağ motifleri, dendan, iplik, sarmal dallar ve basit yapraklardır. Motiflerde altın, eflatun, açık mavi, sülyen, beyaz, küf yeşili, yavruağzı, kırmızı, siyah, pembe ve kobalt mavi tercih edilmiştir. Tezhip süslemelerinde klasik üslup söz konusudur. Ayrıca çift tahrir ve iğne perdahtı kullanılan teknikler arasındadır. Eserlerde başlık alanı tezhibi, kubbe ve kubbe ikkil formunda mürekkep şeklinde tasarlanan taç tezhibi, ikkil taç tezhibi, ara pervaz ve ara suları, tığlar ve duraklar süsleme alanlarıdır. Eserlerde sadece başlık (unvan) tezhibi ve nokta (durak) süslemesi bulunmaktadır. Eserlerin tezhip süslemeleri 16. yüzyıl dönem özelliklerini yansıtmaktadır.

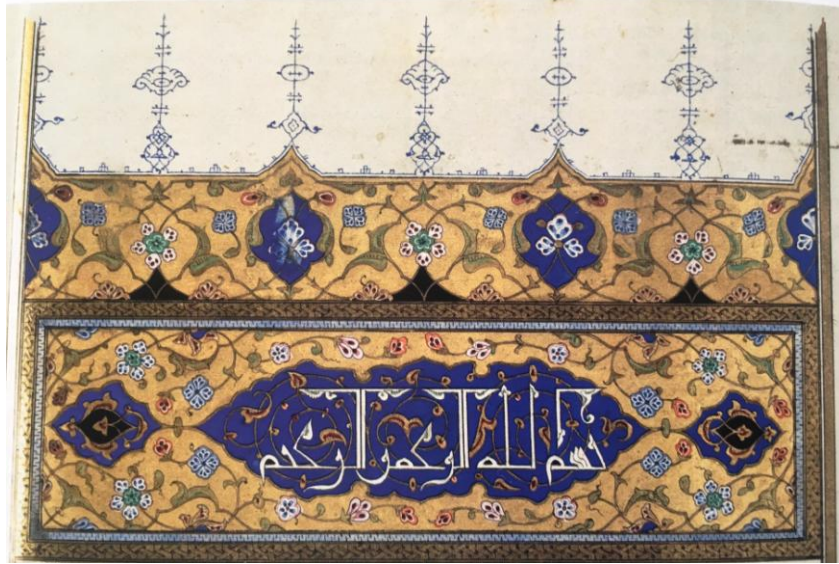
37 Hk. 895, 37 Hk. 2745 ve 37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserlerde mevcut olan ebru numuneleri kapak içine yapılan ebru yan kağıdı ve cilt yüzeyine (alt ve üst kapak, mıklep) uygulanan, mavi, kırmızı, sarı, siyah, turkuaz ile renklendirilen battal ebru ve hatip ebrusundan oluşmaktadır. Hatip ebru 18. yüzyıl dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Ebru sanatıyla alakalı tarihi olarak kesin bilgiler mevcut olmadığından dolayı ebru yan kağıdı olarak uygulanan battal ebrunun dönemi hakkında net bilgi sunulamamıştır.

37 Hk. 895 envanter numaralı eserin cildininin hatip ebru özelliği taşımasından dolayı ve bu tarz ebruların doğum tarihi bilinmeyen fakat ölüm tarihin H.1187/M.Nisan 1773 olduğu Ayasofya Hatibi Mehmet Efendi (Derman, 1977: 30) tarafından icat edildiği, dolayısıyla bu verilerden de anlaşılacağı üzere eserin cildinin 18. yüzyılda yapılmış olabileceği ve o dönem cilt özelliklerini yansıttığı düşünülebilir. Eserin tezhip süsleme özellikleri dönemsel olarak değerlendirildiğinde 15. yüzyıl sonu 16. yüzyıl başını temsil eden II. Beyazıt dönemi özelliklerini ve 16. yüzyılın birinci ve ikinci yarısında üretilen tezhip özelliklerini yansıttığı söylenebilir. Bu bakımdan eserin cildinin hasar gördüğü ve 18. yüzyıl süsleme özelliğini yansıtan bir ciltle değiştirildiği açıktır. Fakat dönem olarak 18. yüzyıl ve sonrasındaki herhangi

bir dönem cildin değiştirilme dönemi olarak düşünülebilir. Zira 18. yüzyıl bu ebru çeşidinin icat edildiği dönemdir ve sonraki dönemlerde de yapılmaya devam etmiştir.

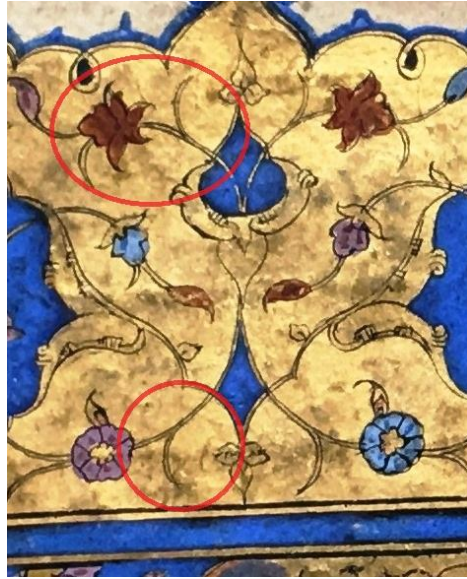
37 Hk. 895 envanter numaralı eserin başlık (unvan) tezhibinin form (dikdörtgen ikkil) olarak, altın kullanım miktarı olarak ele alındığında II. Beyazıt dönemi başlık tezhiplerini yansıttığı düşünülebilir (Görsel 10), (Aşıcı, 2015: 312). Ayrıca başlık alanındaki süsleme kurgusu olarak başlık yazı kısmını çevreleyen alanın sağ ve sol tarafına ortabağ motifi uygulandığı, bu kurgunun 16. yüzyıl başlık tezhiplerinde sıkça uygulandığı görülmektedir (Görsel 16). Buna ek olarak dikdörtgen ikkil süslemeye gonca motifinin zıt yönünde tasarlanmış çıkma olarak ifade edilen bir süsleme elemanı mevcuttur (Görsel 11). Kara Memi üslubunu yansıtan ve kuralsız düzen (Dilber, 2021:273) olarak tabir edilen bu uygulama tarzının çalışma kapsamına alınan 37 Hk. 895 envanter numaralı eserde de kısmi olarak yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu eserin 16. yüzyılın 2. yarısına ya da sonrasına ait olduğu söylenebilir. Zira bu kuralsız düzen kurgusunun Kara Memi tarafından 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılmaya başlandığı, 17. yüzyıl başlarına ait eserlerde de uygulandığı görülmektedir.

Görsel 10: SK. Damat İbrahim Paşa 1066, 1b varlığında yer alan II. Beyazıt Dönemine Ait Başlık (Unvan) Tezhibi (Yazmanadır, 2015) ve Çalışmaya konu olan 37 Hk. 895 Envanter Numaralı Eserin Başlık (Unvan) Tezhibi

Görsel 11: 37 Hk. 895 Envanter Numaralı Eserin Başlık (Unvan) Tezhibi Detay

37 Hk. 2745 envanter numaralı eserin mahfaza ve cilt süslemesinin zemini ve motifleri altınla sıvanmıştır. Bundan ötürü mülemma şemse cilt özelliğine sahiptir. Eserin mahfazasının tek yüzeyine uygulanan şükufe süslemesinde kullanılan motiflerin anatomiksel olarak 16. yüzyılda sanatkâr Kara Memi tarafından üretildiği bilinen yarı üsluplaştırılmış motifleri yansıttığı düşünülebilir. Yarı üsluplaştırılmış motifler, bakıldığında doğada bulunan hangi çiçeğe ait olduğu anlaşılabilen fakat natüralist üslupla oluşturulan detaylı ve hacimli (boyutlu) çiçeklerin aksine boyut kazandırılmayan motifler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahfaza yüzey süslemesinde kullanılan ve küpe çiçeğini (Ağaçlar, 2006), (Görsel 12) andıran motiflerinde yarı üsluplaştırılmış tarzda uygulandığı ve 16. yüzyıl süsleme özelliklerini yansıttığı düşünülmektedir.

37 Hk. 2745 envanter numaralı eserin mahfazasının tek yüzeyine uygulanan şükufe süslemesinde natüralist üslupta tek dal üzerine aşağı sarkan formda küpe çiçeğini andıran bir tasarım yapılmıştır. Bu

uygulama eserin mahfazasının natüralist üslubun ön plana çıktığı ve şukufe cilt süslemelerinin yapılmaya başlandığı dönem olan 18. yüzyıl cilt özelliklerini yansıttığı söylenebilir.

37 Hk. 2745 envanter numaralı eserin İç kapak yüzeyine uygulanan süslemede yer alan kompozisyon kurgusu değerlendirildiğinde klasik üslupta uygulanan tasarım kurgusunda motiflerin dal üzerine yerleştirilmesi hususunda belli kurallar hâkimdir. Örneğin penç motifinin her iki tarafından da dal çıkışı yapılabilirken, hatayı ve gonca motifinin çanak kısmından dal girişi sağlanır ve motifin üst taç yapraklarından çıkıp tek yönlü devam eder. 16. yüzyıl sanatçılarından Kara Memi tarafından yapılan süslemelerdeki tasarım kurgusunda bu kuralların dışına çıkıldığı ve kuralsız düzen olarak ifade edilen bu kompozisyon biçiminin yer yer hâkim olduğu sanatçıya ait birçok çalışmada görülmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan 37 Hk. 2745 envanter numaralı eserin iç kapağında yer alan şemse formu kompozisyonundaki rumi motifi içerisine tasarlanan gonca motiflerinin birbirinin zıddı yönünde kurgulandığı görülmektedir (Görsel 13). Bu tasarım kurgusu üzerinde Kara Memi'nin çalışmalarında uygulanan kuralsız düzenin (Dilber, 2021:273) etkisinin görüldüğü söylenebilir (Görsel 6). Ayrıca cildin müemmma cilt tekniğiyle yapılmış olması 16. yüzyıl safevi ciltlerinde genellikle karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden eserin cilt süslemesi kompozisyon kurgusu bakımından 16. yüzyıl Osmanlı dönemini, boyama tekniği açısından safevi dönemi herat ve şiraz üslubunu yansıttığı söylenebilir. Ayrıca Güney tarafından 16. yüzyıl Türk ciltlerinde yüzeyin tamamen altınla kaplı olmadığı, genelde motiflerin olduğu kısımlarda altın kullanıldığı, İran kaplarında ise altının bütün zemine ve üzerindeki kabartmalara sürüldüğü aktarılmıştır. Bu bilgiye dayanarak eserin cildinin 16. yüzyıl Osmanlı Türk cildini yansıttığı düşünülebilir (Güney, 2011:27). Bu bilgilere ek olarak eserin başlık tezhibinde yer alan tuğ süslemelerinin üst kısımlarından kesildiği ve bazı motiflerin yarıda kaldığı ya da hiç gözükmediği dikkati çekmektedir. Bu durumda eserin cildinin sonradan eklendiği, eski orijinal cildin ve eserin boyutunun sonradan ekleme yapılan ciltten büyük olduğu, dolayısıyla cildin eserin boyutuna denk gelebilmesi için sayfa üst kısımlarının fazlalık alanlarının tranşlandığı (Güney, 2011:26) söylenebilir. Eserin cildinin sonradan eklendiği, süsleme özellikleri bakımından 16. yüzyıl cilt özelliklerini yansıttığı, yine aynı döneme ait başka bir eserin cildinin sonraki dönemlerde değiştirilmiş olabileceği düşünülebilir.

Eserin cildi ve mahfazası, üzerine uygulanan süsleme özellikleri açısından iki farklı yorumla ifade edilebilir. 1. yorumda eserin mahfazasının yarı üsluplaştırılmış çiçekler kullanılarak oluşturulması ve cildinin kapak yüzeyine yapılan süslemenin hem boyama tekniği hem de kullanılan motifler ve kurgusal düzeni açısından 16. yüzyılı yansıttığı söylenebilir. 2. yorumda ise eserin mahfazasında yer alan süslemede kullanılan çiçeklerin natüralist üslupta yapıldığı ve eserin cildinin 18. yüzyıl özelliğini yansıtan şukufe tarzı cilt olabileceği şeklinde açıklanabilir. Bu iki açıdan bakıldığında ve tuğ süslemesi dikkate alındığında eserin cildinin ya 16. yüzyılda üretilen ve bu dönem özelliklerini yansıtan bir cildin sonradan esere tatbik edildiği ya da natüralist üslup açısından değerlendirildiğinde eserin cildinin 18. yüzyıl ve sonrası bir dönemde değiştirilmiş olabileceği düşünülebilir. Bu açıdan bakılırsa 16. yüzyıl özelliklerinin sonraki dönemlerde de yapılmaya devam ettiği söylenebilir.

Görsel 12: 37 Hk. 2745 Envanter Numaralı Eserin mahfazasına uygulanan süsleme Detayı ve Bu Süslemede Yer Alan Motifin Benzetildiği Küpe Çiçeği Örneği (Ağaçlar, 2006).

Görsel 13: 37 Hk. 2745 Envanter Numaralı El Yazması İç Kapak Süslemesi ve Detay

37 Hk. 2745 envanter numaralı eserin başlık alanı tezhibi ve üzerinde yer alan mürekkep şeklinde oluşturulan alana yapılan tezhip kurgusal olarak değerlendirildiğinde başlık alanındaki tasarımda aynı dal üzerine yerleştirilen fakat zıt yönde ilerleyen gonca motiflerinin kurgulandığı gözlemlenmektedir (Görsel 14). Kubbe formunda tasarlanan taç tezhibi alanında ise iki ayrı zeminde yine aynı dal üzerine zıt yönde yerleştirilen hatayi ve gonca motiflerinden oluşan bir düzenleme söz konusudur (Görsel 14). Bu tarz kurgu ile tasarlanan çalışmalar 16. yüzyıl sanatkarlarından Kara Memi üslubunu yansıtan ve kuralsız düzen (Dilber, 2021:273) olarak ifade edilen bir tarzı yansıtmaktadır. Zira Kara Memi tarafından ortaya konan bazı çalışmalarda tezhip sanatında belli kurallar çerçevesinde oluşturulan kurgunun dışına çıktığı ve kendi kurallarını belirleyip o yönde çalışmalar ortaya koyduğu görülmektedir. Bu eserde de Kara Memi üslubunu yansıtan örnekler mevcuttur.

Görsel 14: 37 Hk. 2745 Envanter Numaralı El Yazması Eserin 1b Sayfasında Yer Alan Başlık (Unvan) Tezhibi Detay

Eserin başlık alanı tezhibinde hendesi olarak uygulanan ve ipliklerle oluşturulan pafta alanları yer almaktadır (Görsel 15). Bu tarz yorumlar genellikle safevi dönemi herat ve şiraz tezhip sanatında uygulanan paftalama biçiminde karşımıza çıkmaktadır (Sayın, 2021: 63), (Görsel 15). Dolayısıyla eserin başlık alanı tezhibinde yer alan paftalama biçimi açısından Safevi dönemi özelliklerini yansıttığı söylenebilir.

Görsel 15: H. 1485, 928/1522 Tarihli Şiraz Üslubuyla Yapılmış Başlık (Unvan) Tezhibi 7b Varağı (Sayın, 2021:63) ve 37 Hk. 2745 Envanter Numaralı Eserin Başlık (Unvan) Tezhibi 1b Varağı

Osmanlı ve Safevi Devleti sadece siyasi, kültürel ve dini açıdan değil aynı zamanda sanat alanında da etkileşim içerisinde olmuştur. Bu etkileşim neticesinde birçok İranlı sanatçıyı bünyesinde barındıran Osmanlılar, bu sanatçılara nakkashanelerde çalışma imkânı sunmuşlardır. İranlı sanatçıların yaptıkları çalışmalarda yansıttıkları üslupların Osmanlı sanatçılarının sanat eserlerinde de etkisini gösterdiği, dolayısıyla her iki uygarlıkta ortaya konan sanat eserlerinde büyük ölçüde benzerlikler olduğu görülmektedir.

37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserin cilt kapak ve mıklep süslemesinin yaprak kümesinden çıkması, bulut motifinin kullanılması, sazolu üslubunda tasarlanması ve salbeklerin içerisine tek bir hatayı motifinin yerleştirilmesinden dolayı 16. yüzyıl cilt özelliklerini yansıtmaktadır. Ayrıca eserin yüzeyine tatbik edilen deri rengi ile süslemede yer alan deri rengi farklıdır. Bu tarz uygulanan ciltlere mülevven cilt adı verilmektedir. Buna ek olarak eserin süslemesinde yer alan motifler deri renginde bırakılmış, zemini ise altınla sıvanmıştır. Bu tarz uygulamalara ise alttan ayırma şemse cilt denilmektedir. Eserin cilt süslemesi alttan ayırma mülevven şemse cilt özelliğine sahiptir. 16. yüzyıl cilt örneklerinde şemseler salbekli ve elips olmakla birlikte köşebent, şemse ve salbekten oluşan kompozisyonlar bordürle (pervaz) çevrelenmiştir. Köşebent ve oval dilimli şemse içinde saptan çıkan birkaç ince dal veya bir yaprak kümesinin şemse içinde dağılarak kıvrıldığı, bu dallar üzerinde çeşitli biçimlerde hatayîler ve hançerî yaprakların sıralandığı, baskın şekilde bulut motifi kullanıldığı, salbek içine büyük bir hatayînin yerleştirildiği, sazolu üslubu olarak ifade edilen bu bezemenin, daha küçük ölçüde miklebin köşebent ve şemse süslemesinde tekrarlandığı ifade edilmektedir (Balkanal, 2002:342). Bu verilerden ve süsleme özelliklerinden eserin cildinin 16. yüzyıl özelliklerini yansıttığı söylenebilir.

37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserin tezhip süslemesi, kompozisyon kurgusu, kullanılan motifler, renkler, altının ve kobalt mavinin kullanım miktarı açısından ve aynı dönem olduğu düşünülen

örneklerle karşılaştırılması (Görsel 16) neticesinde eserin 16. yüzyıl tezhip özelliklerini yansıttığı söylenebilir .

37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eserin telif ve istinsah tarihi belli değildir. Fakat Hâşiye alâ Envârî't-Tenzîl ve Esrârî't-Te'vîl, diğer bir deyişle Hâşiye 'ala Tefsiri'l Beyzâvî (el-Fevâidü'l-behiyye) adındaki 37 Hk. 3012/2 envanter numaralı eseri müellifi olan Sa'dî Çelebî Sa'd-Allâh b. İsâ Kastamônî'nin 5 Cemâziyelevvel 944'te (10 Ekim 1537) tamamladığı kaynaklarda aktarılmaktadır (İpşirli ve Demir, 2008:404-405). Eserin telif tarihi 16. yüzyılın ilk yarısını temsil etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde eserin süslemelerinin de telif dönemi ile aynı dönemi yansıttığı, eserin telif eser olabileceği düşünülmektedir.

Görsel 16: SK. Damat İbrahim Paşa 756, 1558 Tarihli Mesnevî'nin 3b Unvan Sayfası, TİEM. 383, 967/1559-60 Tarihli Mushafın 2a Varağında Yer Alan Serlevha Sayfası Ayrıntı (Derman, 2015:351-354) ve Çalışmaya Konu olan 37 Hk. 3012/2 Envanter Numaralı Eserin Başlık (Unvan) Tezhibi 1b Varağı

Yazarlık Katkısı

Çalışma tek yazarlı olarak yürütülmüştür.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırmada etik kurul beyanı (izni) gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ş. (1998). Sanat Değeri Taşıyan El Yazması Kitaplar. *Antik Dekor*, 0(48), 74-83.
- Ağaçlar (2006). Küpe Çiçeği. <http://www.agaclar.net/forum/30705-post1.htm> adgörselden 25.05.2022 tarihinde erişildi.
- Aşıcı, S. (2015). Kitap Dostu Bir Sultan: Fatih. (Ed. A. R. Özcan). *Hat ve Tezhip Sanatı İçinde* (s. 301-319). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aykaç, M. (2016). Nâsirüddin El-Beyzâvî ve Osmanlı Kelâm Geleneğindeki Yeri. *Journal of Islamic Research*, 27(3), 388-403.
- Balkanal, Z. (2002). Bilgi ve Sanatı Kaplayan Sanat: Ciltçilik. *Türkler Ansiklopedisi İçinde* (s. 341-349). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Bayram, E. (2019). Kâdî Beyzâvî'nin Kevnî Ayetlere Yaklaşımı (Envârü't-Tenzîl Tefsiri Bağlamında). *Tefsir Araştırmaları Dergisi (TADER)*, 3(2), 384-407.
- Büyüklimanlı, G. ve Akbulut, M. (2011). *Geçmişten Geleceğe Köprü Milli Kütüphane*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Derman, F. Ç. (2015). Osmanlı'da Klasik Dönem Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl. (Ed. A. R. Özcan). *Hat ve Tezhip Sanatı İçinde* (s. 343-359). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Derman, U. (1977). *Türk Sanatında Ebrû*. İstanbul: Ak Yayınları.
- Dilber, M. (2021). Ankara Milli Kütüphanesi'nde Bulunan 3838 Envanter Numaralı El Yazması Eserin Kitap Sanatları Açısından İncelenmesi. *Sanat Dergisi*, 0(37), 262-276.
- Gündüz, H. (2008). Hat, Tezhip ve Tasvir Sanatının Görkemli Buluşması Delâil-ül Hayrât. *İsmek El Sanatları Dergisi*, 0(5), 134-145.
- Güney, G. (2011). Manisa İl Halk Kütüphanesi 3136 Env. No'lu "Mushaf-ı Şerif'in Tezhip Bakımından Değerlendirilmesi. *Sanat Dergisi*, 0(19), 25-40.
- İpşirli, M. ve Demir, Z. (2008). Sa'dî-i Şîrâzî. *İslam Ansiklopedisi İçinde* (s. 404-405). İstanbul: TDV Yayınları.

-
- Sayın, A. Z. (2021). Safevi Dönemi Şiraz Üslûbu Edebî Eserlerin Tezhip Analizi (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (Danışmanlar: Prof. Dr. Ahmet Çaycı, Doç. Dr. Şehnaz Biçer), Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yavuz, Y. Ş. (1992). Beyzâvî *İslam Ansiklopedisi* İçinde (s. 100-103). İstanbul: TDV Yayınları.
- Yazmalar (2010). Katalog Tarama. <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/envarut-tenz%C3%AEI-ve-esrarut-tev%C3%AEI/83103> adgörselden 28.05.2022 tarihinde erişildi.
- Yazmalar (2010). Katalog Tarama. <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/envarut-tenz%C3%AEI-ve-esrarut-tev%C3%AEI/37902> adgörselden 28.05.2022 tarihinde erişildi.
- Yazmalar (2010). Katalog Tarama. <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/hasiye-ala-envarit-tenz%C3%AEI-ve-esrarit-tev%C3%AEI/82269> adgörselden 28.05.2022 tarihinde erişildi.
-